

- університет”, 2005 – С.135
7. Пилипенко І.О., Мальчикова Д.С. Зміни деяких показників розселення населення в межах Херсонської області // Регіон-2006: стратегія оптимального розвитку: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: РВВ Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна, 2006. – С.319-322
  8. Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: Вид-во «Консультант», 2006. – 570 с.
  9. Топчиев А.Г. Пространственная организация географических комплексов и систем. – К.; Одеса Вища школа. Головное изд-во, 1988 – С.147
  10. Топчиев О. Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.
  11. Топчиев О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
  12. Шаблій О. І. Математичні методи в економічній географії. - Львів: Вища школа, 1984. – 135 с.
  13. Шишацький В.Б. Центр населеності України: аналіз ретроспективи та перспективи // Економічна та соціальна географія: Наук. зб. – К.: Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, 2002. – Вип. 53. – С. 67-71
  14. Яворська В.В. Геодемографічні процеси і геодемографічні ситуація в регіоні Українського Причорномор'я: Автореф. дис. ... канд. геогр. наук. – Одеса, 2003. – 20 с.

Подвисоцький О.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ ДОЛИНИ РІЧКИ ІНГУЛЕЦЬ

Сфера досліджень географічної науки є досить широкою й багатогранною. Об'єктом вивчення наукових праць виступають різні аспекти, проблеми, що стосуються особливостей будови рельєфу, тектонічної й геоморфологічної будови окремих областей і районів, радіологічних досліджень на предмет виявлення та вивчення нових родовищ корисних копалин. Цікавим і досі залишається вивчення гідрологічної системи України, а саме природних об'єктів регіонального значення. Тому, **актуальність** статті визначається потребою детальнішої розробки маловивчених питань, а **мета** – спробою дати цілісний аналіз за принципами структуралізації та систематизації матеріалу геологічної історії та гідрологічної характеристики річки Інгулець.

Варто зауважити, що вивченням геологічної будови плато між Дніпром та Бугом займався А.С.Фещенко (1933), ярусну структуру лесу аналізували Т.Ю.Лапчик (1935) та А.К.Алексеев (1928). За їхніми матеріалами було складено морфологічну характеристику та геологічну будову терас р.Інгулець. П.Л.Осауленко описав фауну четвертинних відкладів. Узагальнив вищезгаданий матеріал у книзі «Четвертинні відклади Української РСР» П.К.Заморій.

Річка Інгулець є найнижчою правою притокою Дніпра. Вона впадає в Дніпро на 43-му км від його гирла (на 18 км вище від Херсона).

Інгулець повністю знаходиться в межах України й протікає по території Дніпропетровської, Кіровоградської, Миколаївської та Херсонської областей.

Довжина річки складає 549 км, падіння - 0,32 м, загальна площа водозбірного басейну – 14460 км². Басейн має вид витягнутого в

меридіональному напрямку трикутника, вершина якого знаходиться біля гирла, а основа на – північному вододілі. Таким чином, річна сітка розвинута переважно в північній частині басейну, де розташовані майже всі притоки Інгульця. У нижній частині басейна є лише одна притока – р. Висунь.

Річкова сітка басейну складається з р. Інгульця, 43 річок довжиною більше 10 км (кожна), 142 річки меншої довжини, а також великої кількості балок, які не мають постійного току води. Довжина більшості приток Інгульця не перевищує 20 км, і тільки річки Саксагань і Висунь мають довжину більшу, ніж 100 км [1, с.48].

Район Придніпровської височини, в якому лежить верхня течія річки, характеризується надзвичайно складним ерозійним рельєфом, який у значній мірі зумовлений нерівностями поверхні кристалічних порід, а також відносно високими абсолютними висотами місцевості, що сприяють ерозії.

Правобережна низовина р. Дніпро, яка розташувалася на південь від Придніпровської височини, являє собою слабо розчленовану рівнину, похилену з півночі на південь. Балки та яри розташовані, в основному, вздовж долини Інгульця [3, с.172].

На сучасному етапі стік річки регулюється діяльністю людей. Так, у Криворізькому басейні, де зосереджується велика кількість сталеварних заводів для забезпечення виробничих потужностей яких необхідна велика кількість водних ресурсів, спостерігаємо розгалужену систему водосховищ.

Басейн Інгульця розташований у двох геоморфологічних районах: північна частина знаходиться в межах Придніпровської височини, а південна – в Причорноморській низовині.

Корінними відкладами, що складають Придніпровську височину, є докембрійські кристалічні породи Азово-Подільського кристалічного масиву. Вододільні простори, часто покриті потужним шаром більш молодих утворень палеогену та четвертинних відкладів, представлені декількома горизонтами лесових порід, які покривають майже всі нерівності древнього рельєфу. Для частини басейну, розташованого в Причорноморській низовині, характерні відклади більш молодого віку (сармата й понта) [1, с.48]. Ці породи, як і в північній частині басейну, покриті декількома горизонтами лесу. Середній сармат у нижній своїй частині складений піщаними і піщано-галечними осадами; потім залягають зелено-сірі або темно-сірі пластичні щільні глини. Подекуди (у басейні Інгульця) осади середнього сармату складаються з білого щільного вапняку, над яким лежить шар зеленувато-сірої, іноді мергелистої глини, що переходить у пісок з черепашками моллюсків [2, с.70].

Особливої уваги заслуговують області карстування в басейні річки. Початок виникнення карсту в цій області датується докембрійським періодом, у зв'язку з відсутністю у цій частині кристалічного щита, осадового чохла, аж до палеогену, як на водорозділах, так і в давніх долинах рік Інгульця, Саксагані та Жовтої. Відклади неогену майже скрізь представлені вапняками, покритими потужною товщею глин середнього пліоцену та суглинками четвертинного віку, внаслідок чого прояви карсту на поверхні досить

рідкісні і приурочені, перш за все, до прибережних зон річкових долин [3, с.15].

Майже весь басейн Інгульця розташований в чорноземній степовій зоні. У північній частині басейну в межах розповсюдження великих лісових масивів зустрічаються потужні, інколи деградовані, чорноземи з більшою чи меншою ступеню опідзолення.

На іншій території північної і в середній частині басейна розповсюджені звичайні чорноземи, які розташовані на лесовій основі. У південній частині басейну розвинулися менш гумусні чорноземи, що інколи переходять у каштанові ґрунти.

Долина річки Інгулець досить вузька біля витоків, розширюється в середній та нижній течіях, особливо нижче м. Кривий Ріг, а з приближенням до гирла – знову звужується.

Отже, в ході аналізу вищевказаного фактичного матеріалу, ми дійшли до висновків, що геологічна будова долини річки Інгулець сформувалася в післяльодовиковий період останнього Дніпровського зледеніння, основними структурними компонентами якої є піщані суглинки, темно-сіра сланцювата глина, Риський флювіогляціал - жовтий кварцовий пісок, що переходить у галечник, частково зцементований бурим залізняком у конгломерат. Міоцен представлений чорною бітумінозною буро-вугільною глиною з піритом.

Література:

1. Гидрологическая характеристика низовьев рек Днепра и Ингульца. Прогноз режима Каховского водохранилища. – К., 1954. – С. 48-54.
2. Заморій П. К. Четвертинні відклади Української РСР. – К., 1961. – 550 с.
3. Каганера М.С. Ресурсы поверхностных вод СССР: В 9 Т. – М., 1971. - Т. 6. Украина и Молдавия. – 620 с.
4. Тектоника северного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1988. – 117 с.

Полосухіна О.О.

ЗАСТОСУВАННЯ КАРТ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

Карта – джерело знань при вивченні географії. За допомогою карти учнів можна навчити виконувати безліч творчих завдань: порівнювати, аналізувати, критично мислити, швидко пристосовуватись до зміни умов завдання.

Виховувати активну творчу особистість в умовах незалежної держави – основне завдання кожного вчителя, а робота з картою є однією з сторін цього виховання, яку може виконати вчитель географії.

Для того щоб зацікавити учня, зробити його учасником творчого процесу – співпраці з вчителем, педагог повинен досконало володіти методикою роботи з картою і прийомам роботи з картою потрібно навчати кожне покоління, професійна орієнтація школяра і знайомство з новими професіями теж йде через роботу з картами.

Вивчення фізичної географії не можливе без використання географічних карт. Вивчення географії України здійснюється у 8 – 9 класі і спрямоване на формування цілісної науково – географічної картини своєї держави. У восьмому класі вивчається курс « Фізична